

## **Drøfting av kriterier for akkreditering av doktorgradsutdanning**

### **1. Formål: Kvalitet i utdanningen**

Stjernøutvalget mente at dagens universitetskriterier medvirker til at det opprettes doktorgradsutdanninger i miljøer som ikke har tilstrekkelige forskningsressurser og forskningsaktiviteter. Stjernøutvalget foreslo at forskerutdanningsmiljøer må fylle visse minstekrav med hensyn til blant annet antall studenter, veiledere og kurstilbud. Løsningen for miljøer som ikke greier det alene kunne i følge Stjernøutvalget være å etablere nettverksforskere skoler.

Departementet deler Stjernøutvalgets bekymring. Det kan stilles spørsmål ved om alle doktorgradsutdanningene som er etablert de senere årene er av høy nok kvalitet, tilstrekkelige robuste og finner sted i ambisiøse og internasjonalt orienterte fagmiljøer. Institusjoner har etablert doktorgradsutdanninger med få doktorgradsstudenter på enheter som samlet sett har begrenset med ressurser i forhold til å gi utdanningen et bredt akademisk fundament. Det er også et spørsmål hvor mye ressurser det er riktig å knytte til doktorprogrammer med lav produksjon.

For å opprettholde kvaliteten på doktorgradsutdanningen, og for å motvirke at utdanningene splittes opp i underkritiske miljøer, mener departementet det er nødvendig å vurdere mulige endringer i forskriftsbestemmelsene for akkreditering. Doktorgradsstudentene bør få tilgang til nasjonal og internasjonal fag- og veilederkompetanse. De bør kunne skrive sine spesialiserte avhandlinger i et bredt, internasjonalt, ambisiøst og gjerne flerfaglig miljø. Hva "kritisk størrelse" er, vil kunne variere med for eksempel fagfeltets utstyrsbehov og grad av spesialisering. Når det gjelder doktorgradsutdanningen mener departementet at et godt og relevant opplæringstilbud er avhengig av en viss størrelse på fag- og kandidatmiljøet. Dette underbygges av evalueringer av doktorgradsutdanninger og fagområder både i Norge og i våre naboland.

Bekymringen for at doktorgradsstudentene ikke tilhører sterke og internasjonalt orienterte fagmiljøer er også bakgrunnen for andre tiltak som er og skal iverksettes. Her kan nevnes etablering av de nasjonale nettverksforskere skoler i 2008, og beslutningen om å igangsette en ny evaluering av kvaliteten i doktorgradsutdanningen.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> *Klima for forskning*: s89

## 2. Regelverk

Reglene for institusjonenes faglige fullmakter og krav til akkreditering er fastsatt i lov om universiteter og høyskoler, i departementets forskrift om akkreditering, evaluering og godkjenning, i forskrift om grader og yrkesutdanninger og i NOKUTs forskrifter.

I departementets forskrift om akkreditering, evaluering og godkjenning § 3-1, er det delegert til NOKUT å fastsette nærmere kriterier for etablering av studietilbud:

### § 3-1. Akkreditering av studietilbud

*(5) NOKUT fastsetter i forskrift de standarder og kriterier som skal legges til grunn for akkreditering av studietilbud, herunder forholdet mellom desentralisert virksomhet og virksomheten forøvrig, og stipendprogram for kunstnerisk utviklingsarbeid. NOKUT skal påse at standardene er i tråd med internasjonale standarder som Norge er forpliktet til å følge.*

KD har derimot fastsatt ulike kriterier som må være oppfylt for å bli akkreditert som henholdsvis høyskole, vitenskapelig høyskole og universitet. I forskriften er det fastsatt at institusjoner som skal bli akkreditert som henholdsvis vitenskapelig høyskole eller universitet, må ha "en stabil forskerutdanning" på henholdsvis ett eller minst fire fagområder.

I NOKUTs forskrift er følgende kriterier fastsatt for etablering av nye doktorgradsutdanninger:

### § 2-3. Standarder og kriterier for akkreditering av doktorgradsstudier og institusjonsbasert stipendprogram for kunstnerisk utviklingsarbeid

*(1) Det skal foreligge en plan for doktorgradsstudiet/stipendprogrammet.*

- 1. Det skal foreligge et reglement for studiet/stipendprogrammet.*
- 2. Studiet/stipendprogrammet skal ha et dekkende navn.*
- 3. Planen skal vise at studiet/stipendprogrammet har tilstrekkelig faglig/kunstnerisk nivå, bredde og dybde og indre faglig sammenheng.*
- 4. Av planen skal det framgå hvordan studiet/stipendprogrammet knyttes opp mot fagområder/kunsthaglige områder med tilstrekkelig bredde og klar avgrensning til andre fagområder/kunsthaglige områder.*
- 5. Planen skal vise studiets/stipendprogrammets forankring i kjerneområde(r) som kan identifiseres i internasjonal sammenheng.*
- 6. Planen skal beskrive studiets/stipendprogrammets faglige/kunstneriske mål, opptaksgrunnlag og hva studiet/stipendprogrammet kvalifiserer til.*
- 7. Planen skal beskrive obligatoriske og valgfrie deler.*
- 8. Av planen skal det framgå at stipendiatens arbeid/prosjekt er satt inn i en bredere faglig sammenheng.*

*(2) Institusjonen skal ha et stabilt fagmiljø knyttet til doktorgradsstudiet/stipendprogrammet.*

- 1. Størrelsen på fagmiljøet skal være tilpasset undervisningen, veiledningen og forskningen/det kunstneriske utviklingsarbeidet.*
- 2. Fagmiljøet skal drive aktiv forskningsvirksomhet/kunstnerisk utviklingsvirksomhet med god faglig bredde på høyt internasjonalt nivå.*
- 3. Institusjonen skal ha ansatte i hovedstilling med kompetanse innenfor det som regnes som kjerneområder for studiet/stipendprogrammet.*

- 4. Minst 50% av de faglig ansatte knyttet til studiet/stipendprogrammet skal være professorer, de øvrige skal være førsteamanuenser.*
- (3) Den faglige virksomheten ved institusjonen skal støtte opp om doktorgradsstudiet/stipendprogrammet.*
- (4) Institusjonen skal delta aktivt i nasjonalt og internasjonalt samarbeid og i nettverk som er relevante for doktorgradsstudiet/stipendprogrammet.*
- (5) Infrastrukturen skal være tilpasset organisering av studiets/programmets karakter og relateres til doktorgradsstudiets/stipendprogrammets mål.*
- 1. Stipendiatene skal være sikret nødvendige og egnede arbeidsforhold bl.a. kontorplass/produksjonslokaler, utstyr, drifts- og produksjonsmidler.*
  - 2. Bibliotekstjenestene skal være lett tilgjengelig og i samsvar med studiets/stipendprogrammets faglige innhold og nivå.*
  - 3. Stipendiatene skal være sikret tilgang til IKT-tjenester av tilstrekkelig omfang og kvalitet.*
  - 4. Tekniske og administrative støttetjenester skal være tilfredsstillende.*
- (6) Institusjonen skal redegjøre for hvordan doktorgradsstudiet/stipendprogrammet kvalitetssikres i institusjonens system for kvalitetssikring.*

### **3. Alternative måter for å gjennomføre justering av kravene for akkreditering av doktorgradsutdanningene**

I departementets akkrediteringsforskrift er det som nevnt delegert til NOKUT å fastsette nærmere kriterier for etablering av studietilbud. NOKUT er et uavhengig organ som i faglige spørsmål ikke kan instrueres på annen måte enn gjennom forskrift. Departementet må derfor eventuelt endre kriteriene for akkreditering av doktorgradsutdanning gjennom å endre forskriften som setter rammene for NOKUTs akkrediteringsvirksomhet.

Nedenfor drøftes tre ulike alternative måter å justere kravene for akkreditering av doktorgradsutdanninger. Departementet ønsker synspunkter på saken og på de alternativene som presenteres innen 31. desember 2009.

#### **3.1. Alternativ 1: Endring av departementets forskrift for å gi NOKUT i mandat å skjerpe inn akkrediteringskravene**

Alternativene 2 og 3 nedenfor forutsetter at departementet setter klare, spesifiserte og eventuelt også kvantifiserbare krav og rammer for NOKUTs akkrediteringsvirksomhet i departementets forskrift om akkreditering, evaluering og godkjenning. Som alternativ til dette, kan departementet fastsette et mer generelt krav i departementets forskrift, som pålegger eller gir NOKUT føringer om å gjøre justeringer i de kriteriene som de har fastsatt. En slik framgangsmåte er mer i tråd med den myndighetsfordelingen som ligger i dagenes forskrifter enn de to øvrige alternativene. Det vil innebære at NOKUT selv må vurdere aktuelle alternativer for å bidra til å styrke kvaliteten i doktorgradsutdanningen.

Departementet kan for eksempel fastsette som et overordnet og generelt krav at doktorgradsutdanninger etableres i faglig robuste miljøer og har et økonomisk bærekraftig omfang, mens NOKUT må vurdere hvordan dette kan operasjonaliseres.

NOKUT vil måtte gjennomføre en egen høringsrunde på eventuelle endringer i egen forskrift.

### **3.2. Alternativ 2: Bredt definerte doktorgradsprogrammer som består av beslektede fag**

En annen mulighet for å motvirke en utvikling i retning av faglig snevre utdanninger, er å forskriftsfeste at doktorgradsprogrammer skal bestå av beslektede fag og spesialiteter - ikke bare ett fag eller ett fagområde. Den enkelte doktorgrad på et slikt program vil være spesialisert, men skal utvikle seg innenfor et bredere faglig miljø og kunne dra nytte av et bredere kunnskapstilfang.

Dette trenger ikke å bety at et doktorgradsprogram skal dekke hele bredden av fag innenfor et vitenskapsområde, som for eksempel realfagene ved Universitetet i Oslo eller et helt vitenskapsområde som i Sverige. Slike doktorgradsprogrammer bør likevel som minimum ha en innretning som gjør at studenter på bachelor- og mastergradsutdanninger, som danner grunnlag for rekrutteringen til programmet, kan finne ulike fordypningsmuligheter på doktorgradsnivå.

En slik organisering vil kunne medvirke til at doktorgradsprogrammene tilføres faglige ressurser fra et bredere område. Det vil bidra til at utdanningsmiljøene ikke blir isolerte miljøer på institusjoner eller enheter som ikke har støttende faglig aktivitet på høyt nivå. Det kan gi bedre muligheter for fagutvikling på tvers av og i grensene mellom spesialiteter. Bredere programmer vil kunne bidra til mindre sprikende fagportefølje på institusjonene. Å kreve at doktorgradsutdanningen knyttes opp mot mer bredt definerte programmer vil også kunne øke kandidatenes gjenkjenningsverdi på arbeidsmarkedet.

For å sikre levedyktighet og sammenheng mellom utdanningsbehov på de ulike nivåene bør det sannsynligvis settes opp noen minimumskrav til hvor mange doktorgradsstudenter som skal være opptatt på eller uteksamineres fra slike programmer (se diskusjon under alternativ 2 nedenfor). Ved organisering i brede programmer kan det også stilles krav til faglig innretning og kompetanse som sikrer god indre sammenheng på programmet.

I og med at institusjonsakkreditering som universitet fortsatt krever fire doktorgrader vil programorganisering medføre at kravene til akkreditering som universitet blir mer omfattende enn i dag. Tilsvarende vil gjelde for akkreditering som vitenskapelig høyskole.

### **3.3 Alternativ 3: Kvantifisering/minimumskrav til antall doktorgradsstudenter**

En tredje mulighet for å skjerpe inn kravene kan være å kvantifisere ett eller flere av dagens akkrediteringskriterier. For eksempel kunne utdanningsmiljøenes forskningsaktivitet blitt målt i antall vitenskapelige publikasjoner. Slike kvantitative krav er imidlertid avhengig av at det kan defineres klart hva som er doktorgradsprogramets kjernemiljø/kjerneområde.

I dag er det store forskjeller mellom institusjonene når det gjelder organisering av doktorgradsutdanningene. Ved UiO er det for eksempel ett doktorgradsprogram ved det matematisk-naturvitenskapelige fakultet (realfag), mens Universitetet i Agder har et doktorgradsprogram i matematikdidaktikk. Ved NTNU er det et doktorgradsprogram per "fag", eksempelvis historie, sosiologi og fysikk.

Ulik organisering trenger ikke være et problem i forhold til kvaliteten på utdanningen, men kan altså gjøre det vanskeligere å standardisere akkrediteringskravene. En mulighet er å stille minimumskrav til antall kandidater som er opptatt på doktorgradsutdanningene. Dette kravet kan eventuelt suppleres med produksjonskrav. Tanken er at et krav om at en doktorgradsutdanning må ha et visst antall kandidater vil være med på å sikre at utdanningsmiljøene tilføres nok ressurser. Hvis antallet settes høyt nok, vil dette, sammen med NOKUTs øvrige kvalitetsvurderinger, kunne bidra til at utdanningene etableres i miljøer som er gode nok til å konkurrere om kandidater.

I midtveisevalueringen av Innlandsuniversitetet viser NIFU-STEP til at Econ har gjennomført en analyse av hva som vil være en økonomisk bærekraftig forskerutdanning. De har kommet til at et opptak av 4-6 studenter årlig er nødvendig for økonomisk bærekraft. Forskningsrådets utredning av ordning med nasjonale nettverksforskerskoler legger seg på omtrent samme nivå for å sikre faglig kvalitet: "Utvalget mener at en forskerskole normalt må omfatte minimum 20-30 doktorgradsstudenter og fire til åtte veiledere for å utgjøre et stort nok miljø". Dette vil innebære et gjennomsnittlig opptak på minimum 5 til 6 stipendiater årlig, og minimum 20 til 24 doktorgradsstudenter når programmet er i full drift. Et doktorgradsprogram som tar opp 5 kandidater årlig, bør også etter ca 5 år uteksaminere minst 4 per år.

For å ivareta et slikt krav må institusjonene ved oppretting av nye doktorgradsutdanninger og revisjon av gamle, kunne synliggjøre at doktorgradsutdanningen kan oppfylle kravet om minimum fem kandidater inn og fire ut per år. Dette vil blant annet måtte bety en grundig vurdering av bachelor- og masterporteføljen på fagområdet og rekrutteringssituasjonen for øvrig. Et slikt mengdekrav kan dermed også bidra til bedre sammenheng mellom utdanninger på master- og doktorgradsnivå.

Selv med slike relativt beskjedne minimumskrav vil det innebære at kravene til akkreditering som vitenskapelig høyskole eller universitet blir mer omfattende enn i dag. Flere av doktorgradsutdanningene ved de nye universitetene har i dag langt færre enn 20 kandidater, og flere av institusjonene med universitetsplaner ligger per i dag langt fra kravet om til sammen 80 doktorgradsstudenter totalt (altså fire doktorgradsprogrammer med 20 kandidater per program). På den annen side viser avstanden opp til det som kan oppfattes som en "kritisk grense" for utdanningene nettopp at det er tendenser til fragmentering i doktorgradsutdanninger.

#### **4. Prosess**

Institusjonenes frist for å sende inn synspunkter på de alternativene som er presentert, alternativt foreslå andre måter å sikre fortsatt høy kvalitet i doktorgradsutdanningen, er 31. desember 2009. Departementet har ikke tatt stilling til hvilke av de nevnte alternativene som best vil ivareta kvaliteten i doktorgradsutdanningen. På bakgrunn av de innspill som kommer inn, vil departementet utrede saken videre og komme nærmere tilbake med forslag til justeringer.

Dersom det blir aktuelt å foreslå endringer i departementets forskrift, vil dette bli sendt som egen høringssak til berørte aktører.